

DOI 10.26886/2520-7474.6(44)2020.2

UDC: 334.734

**ANALYSIS OF FOREIGN EXPERIENCE OF EFFICIENT ACTIVITY OF
PRODUCTION COOPERATIVES**

N. Chechetova, Doctor of Economics, Professor

<https://orcid.org/0000-0003-1988-2923>

e-mail: nchechetova@ukr.net

Y. Kolubai, Postgraduate student

e-mail: y.kolubai@gmail.com

O. M. Beketov National University of Municipal Economy, Ukraine, Kharkiv

The purpose of the article is to study the foreign experience of the cooperative movement and, in particular, production cooperatives, effective examples of which are proposed to be used in Ukraine. The study revealed special characteristics of the activities of production cooperatives in European countries and countries in Asia and America. Arguments in favor of stimulating the development of production cooperatives in the economic crisis, as the inherent balance of cooperatives interests of owners and producers allows to achieve their effective work in difficult conditions. The article also emphasizes the democratic and social function of the cooperative movement, which corresponds to the global trend of socialization of the economy.

Key words: cooperative, agricultural cooperative, production cooperatives, international experience, cooperative movement, cooperative legislation, entrepreneurship.

доктор економічних наук, професор, Н. Чечетова; аспірант, Я. Колубай, Аналіз зарубіжного досвіду ефективної діяльності виробничих кооперативів / Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова

Метою статті є вивчення зарубіжного досвіду кооперативного руху та, зокрема, виробничих кооперативів, ефективні приклади яких пропонується використовувати в Україні. Дослідження виявило особливі характеристики діяльності виробничих кооперативів у європейських країнах та країнах Азії і Америки. Аргументами на користь стимулювання розвитку виробничих кооперативів в умовах економічної кризи є те, що кооперативам властива збалансованість інтересів власників і виробників, що дозволяє досягти ефективної їх роботи в складних умовах. У статті також наголошується на демократичній та соціальній функції кооперативного руху, що відповідає загальносвітовій тенденції соціалізації економіки.

Ключові слова: кооператив, сільськогосподарська кооперація, виробничі кооперативи, міжнародний досвід, кооперативний рух, кооперативне законодавство, підприємництво.

Постановка проблеми. В економіці різних країн кооперативний рух набуває все більшого значення. Актуальним для науковців та практиків постає питання щодо необхідності подальшого розвитку кооперативного сектору економіки, саме як одного з ефективних інструментів боротьби з економічною нестабільністю. Кооперативи пропонують модель розвитку, при якій ефективність економіки поєднується з соціальною справедливістю. У кооперативах існує справжнє самоврядування трудящих, яке може стати фундаментом та гарантом демократичного суспільства. І цей безцінний досвід кооперативної власності та колективного управління потребує докладного вивчення, удосконалення до сучасних умов господарювання.

За певний економічний період кооперативний рух перетворився на потужне соціально-економічне явище, яке впливає на розвиток

економіки кожної країни та сприяє формуванню більш гуманних відносин в умовах жорсткої конкурентної боротьби і глобалізації світової економіки. Звідси, підвищений інтерес до міжнародного кооперативного руху, історії формування та сучасного його стану в різних країнах світу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукових досліджень світового та українського кооперативного руху показує, що це питання постійно привертало увагу вчених. Проблемами кооперації займалися економісти, соціологи, філософи, зокрема: О. Анциферов, М. Баллін, В. Доманицький, М. Левицький, Р. Оуен, Ф. Райффайзен, Дж. Ролз, П. Сорокін, Г. Спенсер, М. Туган-Барановський, Дж. Холіок, О. Чаянов, Г. Шульце-Деліч та інші. Водночас у сучасних умовах господарювання досить гостро стоїть питання щодо більш докладного вивчення виробничої кооперації та можливостей розширення її діяльності в Україні.

Метою статті є узагальнення світового досвіду та визначення закономірностей розвитку виробничих кооперативів з метою його впровадження в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У всьому світі кооперативи вносять істотний внесок в розвиток національної економіки. Започаткування кооперативного руху відбулося спочатку в країнах Західної Європи де й до сьогодні вони займають важливе місце не тільки в сільському господарстві, у сфері збуту, постачання та переробки, зберігання і доставки сільськогосподарської продукції, але й у промисловості, транспорті, будівництві та наданні послуг. Життєздатність кооперативних форм господарювання підтверджується ефективною практикою їх діяльності у багатьох країнах світу.

Поряд з колективними підприємствами акціонерної форми виробничі кооперативи довели на практиці свою можливість

ефективного господарювання, а їх працівники набули досвіду роботи на зовсім інших принципах управління підприємством. Виробничі кооперативи, протягом всієї історії свого існування довели свою здатність побудувати таку економіку, яка характеризується тим, що може протистояти викликам, які призводять до економічної кризи, а саме:

кооперативи засновані на потребах, які є життєво необхідними та постійними, зокрема, це наявність постійної праці, виробництво, споживання, заощадження, життєві блага тощо;

засновані звичайними громадянами, які об'єдналися для вирішення та задоволення їх потреб;

зазвичай, створюються в конкретному регіоні та функціонують на обмеженій території;

не залежать від коливань фондового ринку (в тих країнах де цей вплив суттєвий), адже вони не належать до акціонерної форми власності;

засновані на демократичному контролі членів-власників, які несуть повну відповідальність за своє підприємство.

В Аргентині виробничі кооперативи першими зайнялися електрифікацією сільської місцевості, створили в 1926 році перший електричний кооператив в Пунта Альта. Електричні кооперативи займаються постачанням електроенергією 990 міст та сіл країни, обслуговують заводи, торгові підприємства і будинки пайовиків та майже 40 тисяч землеробських господарств. У 1939 році в Аргентині була створена Національна федерація електричних кооперативів. Крім того, в Аргентині іншим поширеним видом кооперативів є кооперативи прісної води, їх більше 300, і вони забезпечують водою, що відповідає санітарним нормам, понад 200 тисяч пайовиків. Також в країні поширені телефонні кооперативи та інші. У 1935 році Управління

сільської електрифікації поклало початок сільській кооперативній електрифікації в США., а у 1945 році електричні кооперативи з'явилися в Чилі [1].

Кооперація в Європі формувалася під впливом національних особливостей різних країн - учасників кооперативного руху. Виробничі кооперативи найбільш розвинені в Іспанії, вони представлені відомою кооперативною корпорацією «Мондрагон» (МКК), яка об'єднують 166 кооперативів в сфері машинобудування, промисловості, освіти, житловій сфері, соціального страхування, переробці, торгівлі тощо. МКК представляє собою одну з провідних підприємницьких груп Іспанії з виробничими філіями та корпоративними представництвами в 41 країні [2]. Загальна чисельність працівників кооперативів, що входять в МКК, становить більше 75 тисяч осіб. МКК - це не тільки виробнича корпорація, але й освітній кластер. До нього входить університет Mondragon Unibertsitatea та 15 центрів професійно-технічної підготовки і перепідготовки кадрів, де навчаються понад 9 тисяч учнів [2]. На сьогодні МКК залишається єдиним прикладом великої кооперативної системи. Свою стійкість та надійність МКК набула завдяки створеній власній ефективній структурі. Однією з головних ланок цієї структури вважається кооперативний банк Каха Лаборал. Всі кооперативи МКК тримають свої кошти в цьому банку і розрахунки проводять через нього. У свою чергу, банк надає кооперативам пільгові кредити. Другою основною ланкою є кооперативи, які здійснюють дослідні та конструкторські роботи. У корпорації створені науково дослідний і конструкторський інститути, а також два наукових кооперативу. Крім того, в структура МКК включає кооперативи соціального обслуговування. Мондрагонські кооперативи створили власну систему соціального страхування. Також МКК включає сільськогосподарські кооперативи різної спеціалізації (виноробні, тваринницькі, вирощуванні

овочевої та фруктової продукції тощо). Також до складу МКК входить торговий кооператив, який має мережу магазинів по всій країні, яка об'єднує понад 2 тисячі магазинів і торгує, в основному, продуктами харчування, косметикою та побутовою хімією. На роботу Мондрагонських кооперативів безперечно впливають коливання ринку, як і на інші звичайні приватні фірми. Але за рахунок продуманої ефективної структури в групі існують великі можливості компенсувати періодичні економічні струси, зокрема, у випадку якщо відбувається необхідність згортання окремих виробництв, то одночасно розширюється справа у других виробництв, які приймають на роботу звільнених працівників. Такій мобільності персоналу сприяє, в першу чергу, відмінна система підготовки та перепідготовки кадрів.

У Данії найбільшого поширення набули споживчі кооперативи, їм належить більше 90 відсотків переробки молочної продукції та майже сто відсотків м'ясної продукції [3]. Італія та Франція також є країнами з великим сектором виробничих кооперативів. Свою діяльність кооперативи здійснюють в рівній мірі, як в сільському господарстві, так і промисловості.

Із загальної кількості італійських кооперативів 14 відсотків діють в сфері сільського господарства та харчової промисловості. На кооперативи припадає приблизно 50 відсотків виробництва вина, фруктів і овочів і трохи більше 40 відсотків промисловості з виробництва масла. Крім того, особливе місце в кооперативному секторі Італії належить соціальним кооперативам, які в умовах поширеної приватизації громадських послуг, які раніше надавалися відповідними державними структурами (послуги охорони здоров'я, соціального забезпечення), зуміли зайняти нішу, що звільнилася і тепер успішно задовольняють біля 60 відсотків домашніх та медичних послуг [3].

У Франції кооперативна форма господарювання є однією з найбільш потужних і їх значення в економіці країни є досить помітним. За величиною французькі виробничі кооперативи займають третю сходинку серед європейських кооперативів. Досить успішно в сучасних ринкових умовах діють болгарські кооперативи. Цьому сприяє державна фінансова та технічна підтримка вищих навчальних закладів, які готують нове покоління кооператорів, а також установа Центрального кооперативного банку, яка вважається опорною структурою виробничих кооперативів [6].

Одним з найбільш динамічних елементів кооперативного сектора європейської економіки вважається фінансовий сектор, який спеціалізується на наданні кредитних, ощадних і страхових послуг. Так, у Франції кооперативні банки контролюють 60 відсотків ринку депозитів, в кооперативних банках Німеччини зосереджено більше 20 відсотків депозитів і обслуговується 30 млн. клієнтів, в Італії - 21% депозитів і майже 8 млн. клієнтів. Кооперативні банки фінансують 32% європейських малих і середніх підприємств [6].

Розвиток житлово-будівельного сектора на основі кооперування дозволяє об'єднати недержавні фінансові ресурси і кошти фізичних осіб і сімей. У Швеції діяльність житлових кооперативів не обмежується виключно будівництвом, а займаються комунальним обслуговуванням, управлінням муніципальною власністю та наданням послуг, пов'язаних з утриманням житла. Житлово-будівельні кооперативи в Австрії, Німеччині та Швеції приділяють особливу увагу будівництву житла для соціально незахищених громадян. У цих країнах, так само як і в Данії, Норвегії та Фінляндії, житлово-будівельні кооперативи часто розширюють сферу своїх послуг, включаючи до них нагляд за будинком та надання фінансових, медичних, стоматологічних послуг тощо.

В західноєвропейських країнах внаслідок істотного скорочення державного фінансування закладів охорони здоров'я та установ дошкільного виховання, були створені медичні кооперативи, кооперативні дитячі садки, кооперативи соціального забезпечення.

В Америці, в Клівленді кілька груп працюють над створенням кооперативу за принципом Федерації кооперативів Мондрагон. Проект пов'язаний з переходом в суспільну власність госпіталів і університетів. Компанія Publix у Флориді, сьома за величиною приватна компанія США з виручкою 27,5 млрд. доларів США, одна з найбільш швидко зростаючих та найбільша в США фірма, що належить працівникам. До її складу входять 1073 супермаркету у Флориді, Джорджії, Південній Кароліні, Алабамі і Теннессі. Загальна чисельність співробітників біля 200 тисяч осіб. Ед Креншоу, генеральний директор Publix заявляв, що: «Мене завжди дивувало, чому компанії не розуміють, наскільки потужним стимулом є надання співробітникам права володіння акціями». Сам Креншоу володіє 1,1% акцій Publix вартістю 230 млн доларів США, всій родині належить 20% акцій вартістю 4,2 млрд. доларів США. Решта, без малого 80% акцій компанії вартістю 16,6 млрд. доларів США, належать її працівникам, включаючи колишніх співробітників [6].

У Китаї держава активно підтримує виробничі кооперативи. Це сприяло розширенню кооперативного сектора в народному господарстві країни, головним чином в агропромисловому комплексі. В результаті такої державної політики щодо виробничих кооперативів на них зараз припадає понад 75% загального числа китайських підприємств, які забезпечують виробництво майже 30% промислової продукції країни [5]. За останні роки продуктивність праці на цих підприємствах зросла в кілька разів. Для кооперативів Китаю характерні висока мотивація до праці, його продуктивність та якість,

справедливий розподіл доходів, сприятливий морально-психологічний клімат на виробництві.

Для виробничих кооперативів Японії характерна багатoproфільність їх діяльності. У функції таких кооперативів, крім їх основної роботи, а саме виробництво і переробка продукції, матеріально-технічне забезпечення виробництва, будівництво виробничих споруд, також належать функції щодо постачання палива для сімей членів виробничих кооперативів, будівництво та утримання об'єктів охорони здоров'я виробничого кооперативу, допомога і догляд за людьми похилого віку - колишніми членами кооперативу тощо [4]. В даний час в країні діє близько 2,5 тисячі сільськогосподарських кооперативів.

Збільшенню виробництва сільськогосподарської продукції домоглася Індія, яка не тільки забезпечує національну економіку, але й експортує сільськогосподарську продукцію, в тому числі пшеницю, рис, чай, овочі, фрукти, молочні продукти. Важлива роль в цій справі належить індійським кооперативам. Всього в країні діє 452 тис. сільськогосподарських кооперативів, в які входять 205,9 млн. чоловік. Частка кооперативів у виробництві цукру становить близько 60%, бавовняної пряжі - 12%, тканин - 17%, молока - більше 50% [6].

Кооперативна система в Німеччині є важливим елементом її економіки. У сучасній Німеччині число кооперативів та їх членів неухильно збільшується, зокрема, більше 20 відсотків населення країни входять до складу кооперативів. У Німеччині кооперативи представлені трьома рівнями - сільські товарні та обслуговуючі кооперативи, кредитні кооперативи та промислові обслуговуючі кооперативи. У сучасній Німеччині кооперативи можна побачити в таких галузях як енергетика, надання різних видів послуг, охороні здоров'я, сільському господарстві та торгівлі [6].

У Фінляндії кооперативна форма організації праці використовується майже в усіх сферах економіки. Активно розвиваються житлові, соціальні, сільськогосподарські кооперативи. Перший закон Фінляндії «Про кооперативах» був прийнятий ще у 1901 році. Сучасне кооперативне законодавство Фінляндії діє з 2001 року [7].

У Швеції діє так звана кооперативна республіка. Близько 70 кооперативних об'єднань охоплюють 75-80% її населення, які є членами житлових, сільськогосподарських, виробничих кооперативів, а половина всього населення - члени споживчої кооперації. В рамках Шведської Кооперативної Організації функціонують великі борошнопереробні, хлібопекарські, консервні, пивоварні заводи, м'ясокомбінати, підприємства по виробництву маргарину, олії, безалкогольних напоїв, текстильні, взуттєві, швейні фабрики, завод автокранів, підприємства, що випускали широкий асортимент пластмасових, гумових, керамічних виробів, будівельних матеріалів тощо.

Значний внесок і підтримку розвитку кооперативів вносять міжнародні організації. Організація Об'єднаних Націй підвела підсумки про роль кооперативів в національному розвитку, їх внесок у ВВП та у частці на ринку. ООН підтвердила, що найбільший розвиток кооперативи отримали в Швеції, Франції, Канаді, Бразилії, Колумбії, Китаї, В'єтнамі. Зважаючи на те, що кооперативний рух задовольняє потреби і поліпшує соціально економічні умови як своїх членів, так і інші верстви населення країн, а, крім того, вирішує багато соціальних проблем, таких як безробіття, бідність тощо, Організація Об'єднаних Націй активно підтримує Міжнародний кооперативний альянс (МКА) . Натомість, роль МКА полягає, перш за все, в тому, що він об'єднує кооперативний рух і кооперативи багатьох країн, сприяє розвитку відносин між кооперативами різних держав, сприяє обміну досвідом [6].

Висновки. Отже, досвід створення та функціонування кооперативних структур в різних країнах світу може стати основою для визначення напрямів, форм и змісту запровадження виробничого кооперативного руху в Україні.

Світова і вітчизняна практика кооперативного руху показує, що кооперативи відрізняються від товариств з обмеженою відповідальністю або акціонерних товариств своїми ціннісними орієнтиром і демократичними процесами прийняття рішень.

Водночас, кооперативи сьогодні стикаються з багатьма проблемами, пов'язаними як з популяризацією своїх ідей, так і з правовими аспектами своєї діяльності. Зрозуміло, розвиток колективних форм господарювання не панацея, однак такі форми повинні знайти свою нішу в багатокладній економіці країни та показати свою економічну і соціальну спроможність.

Література:

1. Brussels: Cooperatives House Europe. <www.coopseurope.coop> (2020, октябрь, 2).
2. MONDRAGON S. COOP. <<https://www.mondragon-corporation.com/es/>> (2020, октябрь, 2).
3. Тарлавский В.Э. (2014). Народные предприятия – второе дыхание? *Экономика и жизнь*, <<http://www.eg-online.ru/article/264601>> (2020, декабрь, 13).
4. Волков И.В. (2010) Опыт организации сельскохозяйственного производства в Японии. *Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий*, 12, 59-60.
5. Мочерний С.В. (2006). Особенности экономической системы КНР как новой индустриальной страны. *Современные экономические системы*. <<http://econbooks.ru/books/part/18538>> (2020, декабрь, 13).

6. Шенцева Л.Н. (2005). Особенности развития кооперативного сектора экономики в развитых странах мира. *Вестник Воронежского государственного университета. Сер. География. Геоэкология*, 1, 57-61.

7. Дьяченко К.П., Дьяченко В.П. (2000). Потребительская кооперация в городской социальной сфере, торговле и производстве, Москва, 176.

References:

1. Brussels: Cooperatives House Europe. Retrieved from <www.coopseurope.coop> [in Belgium]. (2020, October, 2).

2. MONDRAGON S. COOP. Retrieved from <<https://www.mondragon-corporation.com/es/>> [in Spain]. (2020, октябрь, 2).

3 Tarlavsky V.E. People's enterprises - second breath? *Economics and Life*, Retrieved from <<http://www.eg-online.ru/article/264601>> [in Russian]. (2020, December, 13).

4. Volkov I.V. (2010). Experience in organizing agricultural production in Japan. *Economics of Agricultural and Processing Enterprises*, no.12, 59-60. [in Russian].

5. Mocherniy S.V. Peculiarities of the economic system of China as a new industrial country. [in Ukrainian]. Retrieved from <http://econbooks.ru/books/part/18538>

6. Shentseva L. N. (2005). Features of the development of the cooperative sector of the economy in the developed countries of the world. *Voronezh State University Bulletin. Ser. Geography. Geoecology*, no.1, 57-61. [in Russian].

7. Dyachenko K.P., Dyachenko V.P. (2000). Consumer cooperation in the urban social sphere, trade and production, Moscow, 176. [in Russian].

Citation: N. Chechetova, Y. Kolubai (2020). ANALYSIS OF FOREIGN EXPERIENCE OF EFFICIENT ACTIVITY OF PRODUCTION COOPERATIVES. Frankfurt. TK Meganom LLC. Paradigm of knowledge. 6(44). doi: 10.26886/2520-7474.6(44)2020.2

Copyright: N. Chechetova, Y. Kolubai ©. 2020. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.